

УДК 341:24:303.442.4

ТЛУМАЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Ірина Процик

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000 м. Львів, Україна, тел.: 0322 2964355
e-mail: iprotskyk@yahoo.com*

Досліджено найважливіші питання тлумачення міжнародних договорів. З'ясувано специфіку тлумачення міжнародних договорів, укладених багатьма мовами. Наявність особливостей договору, зумовлених його багатомовністю, робить багатомовний договір специфічним об'єктом тлумачення. Для вирішення цього завдання зосереджено увагу на таких загальнотеоретичних проблемах тлумачення міжнародних договорів: понятті тлумачення міжнародного договору, принципах, видах та способах тлумачення міжнародних договорів. Специфіку багатомовного тлумачення відображено у принципах: максимального використання текстів договорів різними мовами; однакової достовірності текстів, автентичність яких встановлена різними мовами; встановлення єдиного змісту, закріпленого в текстах різними мовами. Констатовано, що вихідною позицією у тлумаченні багатомовних договорів є презумпція однакового значення термінів та єдиного змісту текстів, поданих різними мовами. З'ясовано, що тлумачення текстів міжнародних договорів різними мовами найдоцільнішим є застосування загального семантико-правового підходу.

Ключові слова: тлумачення міжнародних договорів; багатомовні міжнародні договори; види тлумачень; способи тлумачення; тексти договорів різними мовами.

Застосування міжнародних договорів безпосередньо пов'язане з їхнім тлумаченням. Водночас ці два процеси необхідно розділяти, оскільки, як слушно зауважив угорський професор Д. Гарасті, «тлумачення має на меті пояснення змісту тексту договору, тоді як застосування передбачає встановлення наслідків, що впливають для сторін, і, у виняткових випадках, також для третіх держав у конкретній ситуації» [2, с. 80]. Дослідженню міжнародних договорів присвячено чимало праць. Насамперед варто виокремити дослідження А. Леонетті, В. Плазе, І. Перетерського, Д. Гарасті, М. Ясіна, С. Нагліка, М. Гільфа, І. Войку, В. Ланга, І. Сінклера, П. Ретера, П. Елайєса, В. Євінтова, О. Талалаєва, Е. Глазера, Мак Дугала, Н. Ульянової, І. Лукашука, О. Лукашук, О. Трагнюк.

Дослідження особливостей тлумачення міжнародного договору з текстами різними мовами та визначення у зв'язку з цим системи принципів тлумачення з урахуванням специфіки договору багатьма мовами як особливого об'єкта пізнання зі своєрідними рисами у літературі з міжнародного права не виконано ґрунтовно й

послідовно. Деякі автори взагалі не визнають специфіки тлумачення договорів багатьма мовами й уважають, що його потрібно виконувати за загальними правилами. Інші автори, визнаючи специфіку тлумачення багатомовного договору, не цілком чітко вирішують питання про застосування тих чи інших засобів тлумачення до договорів цього типу. Зважаючи на неоднозначність розв'язання проблем, пов'язаних з тлумаченням міжнародних договорів загалом і міжнародних договорів багатьма мовами зокрема, актуальним вважаємо з'ясування специфіки таких договорів.

Питанню тлумачення міжнародних договорів спеціально присвячені праці зарубіжних авторів, зокрема: праці відомого іракського міжнародника М. Ясіна, а саме лекції, які він прочитав у Гаазькій академії міжнародного права; праці італійського юриста А. Леонетті, німецького правника В. Плазе, австрійського В. Ланга; дослідження І. Сінклера, П. Ретера, Т. Елайеса. Зокрема, Сінклер І. виокремив три різні концепції науковців про природу тлумачення. Одні вважають, що метою тлумачення є з'ясування намірів сторін під час укладення договору, інші, що головна мета тлумачення – з'ясування змісту тексту договору, оскільки саме в ньому виражені наміри сторін. Треті ж головну мету тлумачення вбачають у з'ясуванні об'єкта і мети договору. Віденська конвенція у ст. 32 визначила, що текст договору потрібно передбачати як автентичний намір сторін. Отож надано перевагу текстові договору, та водночас зазначено, що терміни договору треба тлумачити «у світлі об'єкта і мети договору» (ст. 31) і що для з'ясування намірів сторін «можливе звернення до додаткових засобів тлумачення, в тому числі до додаткових матеріалів та обставин укладення договору» (ст. 32). Однак автор заперечує, що Віденська конвенція встановила «жорстку й край міцну ієрархію» для вибору засобів тлумачення, і зазначає, що поняття контексту договору навмисне обмежено, а подальшу практику застосування договору потрібно враховувати разом з контекстом договору.

Подібних поглядів притримується і Т. Елайес. На його думку, положення ст. 31 Конвенції про загальні правила тлумачення не треба розуміти як правила, що встановлюють ієрархію, а «застосовуються як інтегроване і взаємозалежне ціле», і вживання терміна «контекст» договору в цій статті повинно наголосити на цьому. Поняття контексту охоплює як преамбулу договору, так і ті документи, які є додатками до цього договору. Однак, щоб вважатися частиною контексту договору з метою його тлумачення, документ повинен бути результатом угоди всіх учасників договору, має бути складений у зв'язку з укладенням договору та його повинні прийняти як такий усі учасники. Інші документи, зокрема й «підготовчі матеріали», варто класифікувати як додаткові засоби тлумачення. Спроби американської делегації на Віденській конференції зрівняти за значенням контекст договору з допоміжними матеріалами з метою тлумачення було відхилено. Автор розрізняє автентичний та офіційний тексти міжнародного договору. Текст є офіційним, якщо його належним чином підписали держави, які домовляються, проте автентичним він стає лише тоді, коли про це безпосередньо зазначено в договорі. Іноді текст

договору може бути тільки як «офіційний переклад», що його підготували один або кілька учасників договору чи міжнародна організація. Трапляються випадки, коли дві держави оголошують автентичним текст договору, який складено мовою третьої держави.

Найбільш усестороннім і ґрунтовним дослідженням проблем тлумачення міжнародних договорів є монографія відомого угорського юриста, професора Будапештського університету Д. Гарасті. У праці, написаній на основі узагальнень значної кількості теоретичних джерел і фактичних відомостей, а також матеріалів роботи Віденської конференції 1968–1969 рр., досліджено дві проблеми: тлумачення та припинення міжнародних договорів. Автор наголосив на тісному зв'язку між тлумаченням і застосуванням міжнародного договору: його застосування передбачає його тлумачення. Він погоджується з тими юристами, які головною метою тлумачення вважають з'ясування намірів сторін, і на цій підставі дає визначення тлумачення міжнародного договору як юридичної операції, яка у зв'язку із застосуванням договору до реальної ситуації спрямована на роз'яснення намірів сторін під час укладання договору за допомогою розгляду тексту договору та інших відповідних матеріалів. Це визначення, на думку Д. Гарасті, сприяє реалізації принципу *acta sunt servanda* і утвердженню міжнародної законності. Він висловлюється проти концепції та практики абстрактного тлумачення міжнародних договорів. В історичному екскурсі розвитку інституту тлумачення міжнародних договорів послідовно проаналізовано принципи тлумачення в їхньому розвитку. Також Д. Гарасті проаналізував види тлумачень міжнародних договорів за суб'єктами тлумачення: тлумачення, яке подають усі учасники разом; тлумачення, що пропонують лише двоє чи більше, проте не всі учасники договору; тлумачення міжнародного судового чи іншого органу разом з визначеними сторонами; тлумачення міжнародної організації; одностороннє тлумачення; доктринальне тлумачення. Автор зазначає про неправильність погляду про те, що тільки автентичне тлумачення має обов'язкову силу для сторін. Таку силу на їхнє прохання може мати і тлумачення, що дають міжнародні органи. З таким підходом можна цілковито погодитися. Натомість доволі суперечливим є вирішення питання про односторонні декларації-тлумачення. Автор називає їх застереженнями. Як уже зазначено, односторонні декларації-тлумачення застереженнями не є, адже вони не можуть вилучити чи змінити юридичну дію окремих положень міжнародного договору стосовно держави, яка внесла таку декларацію, що характеризує поняття «застереження» відповідно до Віденської конвенції про право міжнародних договорів.

Д. Гарасті ґрунтовно розглядає способи тлумачення міжнародних договорів: граматичне, логічне, історичне, практичне, систематичне та тлумачення за змістом договору. Автор цілком слушно висловлюється проти надто широкого розуміння підготовчих праць під час історичного тлумачення. Він наголошує, що це

поняття охоплює тільки ті матеріали, які можуть відобразити на спільні наміри сторін, тобто матеріали, які своїм походженням завдячують спільній діяльності сторін чи їхній угоді. Науковець справедливо заперечує можливість розширеного тлумачення міжнародних договорів, однак визнає звужене тлумачення. Багато важливого матеріалу міститься в розділі про тлумачення договорів, автентичність тексту яких визначена двома чи кількома мовами. Автор піддає серйозній критиці погляди деяких юристів, які намагаються встановити переваги якогось мовного варіанту автентичних текстів, стверджувати, що ця доктрина розходиться з принципом, що договори ґрунтуються на узгодженні волі сторін і, відповідно, вона не робить спроби виявити наміри сторін під час укладення договору. Загалом Д. Гарасті розглядає тлумачення міжнародних договорів як складну науку зі своїми специфічними принципами та прийомами, які не можна зводити до принципів тлумачення внутрішньодержавних правових норм.

Саме проблемам тлумачення багатомовних договорів присвячена монографія німецького юриста М. Гільфа [10, с. 249]. Перебуваючи під впливом семантичного ідеалізму, автор зазначає про недосконалість мови для вираження думок людини [10, с. 20]. У книзі розглянуто обґрунтування вибору тієї чи іншої мови для укладення дво- чи багатосторонніх договорів під час опрацювання їхніх текстів. Науковець вважає, що чим більшою є кількість мов, використаних у договорі, тим менше всі тексти відіграють однакову роль у матеріальній єдності договору. «Робочі мови і відповідні їм тексти мають перевагу (stehen in Vordergrund). Решта текстів, переважно російською і китайською мовами, готуються безпосередньо перед підписанням за участю зацікавлених держав; вони не можуть розраховувати на нероздільну матеріальну згоду всіх учасників» [10, с. 43]. З іншого боку, кожна держава підписує не тільки, як це робилося раніше, текст, складений його мовою, а й усі тексти, узгоджені як обов'язкові... [10, с. 44]. Автор аналізує ст. 33 Віденської конвенції про міжнародні договори, автентичні тексти яких складено двома або більше мовами. «Офіційним текстом вважається текст, який підписали сторони, що домовляються, але який вони не оголосили як обов'язковий для себе. Офіційним перекладом є переклад, який підготував офіційний орган сторони, яка домовляється, або орган міжнародної організації» [10, с. 103]. Будь-які розбіжності між текстами, різними щодо їхньої обов'язковості, завжди повинні бути вирішені на користь обов'язкового тексту [10, с. 105]. Внутрішньодержавні переклади не мають жодного міжнародно-правового значення [10, с. 107]. Автор зазначає, що «з опублікуванням закону про договір законодавець відкриває шлях до внутрішньодержавного застосування міжнародного договору» [10, с. 148].

Мета цієї розвідки – з'ясувати найважливіші питання тлумачення міжнародних договорів та виявити специфіку тлумачення міжнародних договорів, укладених багатьма мовами. Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань: з'ясувати поняття тлумачення міжнародного договору та його мету, розглянути принципи

тлумачення міжнародних договорів, проаналізувати види тлумачень міжнародних договорів, простежити способи тлумачення міжнародних договорів, виявити найважливіші особливості багатомовних міжнародних договорів, описати специфіку тлумачення міжнародних договорів, автентичність текстів яких встановлена двома чи кількома мовами, проаналізувати принципи тлумачення багатомовних міжнародних договорів, описати правила тлумачення багатомовних міжнародних договорів, з'ясувати специфіку семантико-правового підходу до тлумачення багатомовних міжнародних договорів.

Загальнотеоретичні питання тлумачення міжнародних договорів

Поняття тлумачення міжнародних договорів і його мета. Здійснення міжнародного договору безпосередньо пов'язане з його тлумаченням. Без правильного тлумачення міжнародного договору неможливе правильне його здійснення. З іншого боку, практика здійснення договору є одним з найавторитетніших свідчень щодо характеру його тлумачення.

Завдання тлумачення міжнародного договору полягає у з'ясуванні того, про що домовились сторони в момент укладення договору, та у з'ясуванні узгодженої волі сторін, втіленої в постановах договору. Отже, тлумачення міжнародного договору – це з'ясування і роз'яснення справжньої суті договору (його зміст) з метою максимально правильного його застосування, а відтак і здійснення. Варто наголосити на складності проблеми тлумачення міжнародно-правових норм загалом і норм, що випливають із міжнародних договорів, зокрема. Ця проблема ускладнена ще й тим, що вона пов'язана із законами розвитку різних мов та мислення. Сучасні науковці (філологи, філософи, юристи) усе частіше наголошують на умовності, недосконалості, неоднозначності мови. Юристи-міжнародники, концепції яких ґрунтуються на ідеалістичних поглядах на природу мови, протиставляють міжнародний договір як узгодження волі його суб'єктів і міжнародний договір як документ, у якому цю угоду викладено у вигляді тексту. Науковці стверджують, що написаний текст – це ще не все, і що за ним існує певний ідеальний, нематеріальний текст, який панує над текстом написаного та доповнює його. Такі спроби, які протиставляли чи применшували значення тексту міжнародного договору, були здійснені в Комісії міжнародного права [8, с. 72] і на Віденській конференції ООН з права міжнародних договорів. На конференції відомий американський юрист Мак Дугал запропонував вилучити поділ засобів тлумачення на основні, до яких згідно з проектом Комісії належав текст договору, та додаткові й поєднати їх в одній статті. Американські юристи запропонували розглядати текст міжнародного договору як один з багатьох засобів тлумачення, поряд з такими, як підготовчі матеріали й обставини укладення договору. Це давало широкі можливості для довільного тлумачення договорів, виправдання грубих порушень міжнародної законності з боку окремих держав і ніби підтверджувало теорію про неоднозначність норм міжнародного права. Проте таку поправку відхилено з огляду на її практичну небезпеку й теоретичну необґрунтованість.

Деякі юристи нерідко протиставляють зміст, суть договору і його форму (текст, мову). Їхні міркування спираються на необгрунтоване відмежування і протиставлення «букви» договору, його словесного формулювання і його «духу», тобто справжньої волі держав, що не завжди правильно. Адже реальність волі й узгодження волі держав у міжнародному договорі виявляються саме в його тексті й мові. Між волевиявленням сторін і текстом договору існують нерозривний зв'язок та єдність. Трапляються випадки, коли формулювання міжнародного договору недостатньо зрозумілі для визначення справжньої волі сторін, що домовляються. Головна причина такої незрозумілості в міжнародних договорах полягає в тому, що укладачі цих договорів навмисне вживають абстрактні терміни, неточні формулювання, які полегшують їхнє довільне тлумачення на користь найсильніших учасників договору [1, с. 66–67].

Однак на підставі таких фактів не можна дійти загального теоретичного висновку про двозначність кожного положення чи норми в будь-якому міжнародному договорі. Цей факт засвідчує, що подібні непорозуміння створюють із певною метою, і їх необхідно усувати під час складання тексту міжнародного договору.

Існують об'єктивні критерії правильного тлумачення норм міжнародного права, ігнорування яких спотворює справжню волю держав, виражену в міжнародному договорі. З'ясування цих критеріїв – найважливіше завдання правників-міжнародників. Оскільки тлумачення міжнародного договору є одним з випадків тлумачення юридичної норми, то до нього можна застосувати всі прийоми тлумачення, відомі в теорії права та внутрішньодержавній практиці, за винятком тих, які суперечать самій суті міжнародного права як права міждержавного, що ґрунтується на добровільній згоді суверенних суб'єктів.

Принципи тлумачення міжнародних договорів. Під принципами тлумачення розуміють загальні правила тлумачення, які враховують особливості міжнародного договору як угоди суб'єктів міжнародного права, насамперед держав. Принципи мають загальнообов'язковий характер, деякі з них закріплені у Віденській конвенції про право міжнародних договорів, інші мають загальноправовий характер.

Тлумачення міжнародного договору потрібно здійснювати відповідно до основних принципів міжнародного права. Воно не повинно призводити до результатів, які суперечать цим принципам, порушувати суверенітет держав, їхні основні права. Це один із найважливіших принципів тлумачення міжнародних договорів. Серед загальних принципів тлумачення міжнародних договорів можна назвати такі: добросовісність тлумачення, тобто чесність, відсутність бажання обдурити контрагента, прагнення встановити істинний зміст міжнародного договору, що закріплений у його тексті. Цей принцип безпосередньо впливає з принципу *pacta sunt servanda*, оскільки добросовісність виконання міжнародного договору можлива лише тоді, коли його здійснюють відповідно до змісту.

Договір необхідно тлумачити так, щоб він мав зміст і силу. Неприпустимо, щоб тлумачення перетворювало договір у недієвий. Як наголошував А. Стоянов, «при

двозначності чи неясності слів чи статей треба притримуватися такого тлумачення, при якому трактат міг би мати найбільшу й найкориснішу силу; іншими словами, тлумачення повинно мати на увазі сприяння, а не перешкоджання легальному тлумаченню міжнародних зобов'язань і такому ж повному здійсненню взаємних прав» [5, с. 157–158]. Не можна допускати, щоб тлумачення договору давало результати, що є явно абсурдними чи нерозумними. У правильному тлумаченні договору значну роль відіграють об'єкт і мета договору, які завжди треба брати до уваги під час з'ясування змісту договору. Цей принцип тлумачення І. Перетерський формулював так: «Якщо певний прийом тлумачення призводить до абсурдних результатів чи робить договір неіснуючим або ж неможливим для виконання, то, не застосовуючи довільних побудов, потрібно відкинути цей прийом тлумачення як такий, що не може встановити спільну волю сторін і шукати зміст договору, використовуючи інші прийоми» [5, с. 159].

Договір треба тлумачити відповідно до узвичаєних значень термінів. Цей принцип, як і добросовісність, закріплений у Віденській конвенції про право міжнародних договорів. Узвичаєне значення терміна визначають не абстрактно, а виходячи з контексту і зважаючи на об'єкт, мету договору та наміри сторін. Спеціального значення надають термінові тоді, коли визначено, що учасники мали на увазі таке значення (коли це спеціально обумовлено). Тягар доказів у спорі покладають на ту сторону, яка стверджує, що цей термін потрібно вживати у спеціальному значенні. У справі про правовий статус Гренландії Постійна палата міжнародного правосуддя зазначила: «Географічне значення слова «Гренландія», тобто назви, яку зазвичай використовують на картах для позначення всього острова, повинно розглядатися як звичайне значення слова. Якщо одна із сторін вважає, що цьому слову надано незвичного чи виняткового значення, то ця сторона може обґрунтувати своє твердження» [6, с. 86].

Головним об'єктом тлумачення, що має вирішальне значення, є текст договору, який містить усі частини договору, втім числі преамбулу й у відповідних випадках додатки, а також будь-яку угоду, що стосується договору, яку узгодили всі учасники у зв'язку з укладенням договору, і будь-який документ, укладений одним чи кількома учасниками у зв'язку з укладенням договору і прийнятий іншими учасниками як документ, що стосується договору. Водночас треба враховувати (за ст. 31 Віденської конвенції) будь-яку подальшу угоду між учасниками стосовно тлумачення договору чи застосування його положень; подальшу практику застосування договору, яка встановлює угоду учасників стосовно його тлумачення; будь-які відповідні норми міжнародного права, які застосовують у відносинах між учасниками договору.

У випадку розбіжностей між загальними і спеціальними статтями договору перевагу під час тлумачення повинні мати спеціальні статті. Як зазначав І. Перетерський, «цілком природно, що якщо з якогось питання є спеціальне правило, яке

достатньо зрозуміло і повно розв'язує це питання, то в таких випадках не варто звертатися до загальних правил договору: юридично-технічний принцип *lex specialis derogate legi generalis* («спеціальний закон відмінює загальний закон») є в багатьох випадках правильним». Водночас він вважає, що «в певних випадках спеціальне правило може бути правильно зрозуміле лише з точки зору загальних принципів, що регулюють взаємовідносини сторін у межах цього договору в цілому (і в таких випадках необхідно використовувати й інші статті договору в порядку логічного тлумачення...)» [5, с. 165–166]. Міжнародний договір тлумачить той орган, який його застосовує. Цей принцип ґрунтується на непорушному зв'язку між тлумаченням і застосуванням міжнародних договорів. Кожна сторона має право тлумачити договір, однак це тлумачення як односторонній акт не зобов'язує інших учасників договору. Тому тлумачення не може змінити змісту міжнародного договору, окрім випадку автентичного тлумачення.

Такими є основні принципи тлумачення міжнародних договорів. Існують ще й інші, однак деякі з них мають більш технічний характер, деякі неможливо застосувати в міжнародному праві, оскільки їх використовують у внутрішньодержавному праві певних країн, а ще інші використовують для тлумачення договорів кількома мовами [5, с. 165–166]. Такими В. Євінтов вважає: принцип максимального використання текстів договорів різними мовами; принцип повної рівнозначності текстів договору, автентичність яких встановлюється різними мовами; принцип встановлення єдиного змісту, закріпленого в текстах різними мовами [3, с. 78].

Види тлумачень міжнародних договорів. Від принципів тлумачення міжнародних договорів прийнято відмежовувати види тлумачень, які визначає орган, що тлумачить міжнародний договір. Головними суб'єктами тлумачення міжнародних договорів є держави. Ними можуть також бути нації, що ведуть боротьбу за незалежність, та міжнародні організації, які застосовують договір. Усі ці суб'єкти, тлумачачи договір, діють через свої органи. Залежно від цього розрізняють такі види тлумачень: внутрішньодержавне, автентичне, тлумачення міжнародних договорів в односторонніх деклараціях та заявах, які додають до договору, міжнародне та неофіційне.

Способи тлумачення міжнародних договорів. Під час тлумачення міжнародних договорів використовують різні спеціальні способи тлумачення (або прийоми). Деякі автори розмежовують способи і прийоми тлумачення. Під способами тлумачення вони розуміють комплекс споріднених прийомів, застосування яких дає змогу отримати спеціальну інформацію про зміст норми права; тоді як прийоми – це конкретні правила, які допомагають аналізувати зміст норми договору. На відміну від принципів, способи (прийоми) тлумачення не мають обов'язкової дії. Важливим є й те, що жоден зі способів (приймів) тлумачення не має переваги над іншим, і лише їхнє використання в разі необхідності сукупно може дати позитивний результат. Серед найважливіших способів тлумачення розрізняють словесне, або

граматичне, логічне, історичне, систематичне і звичайне (узуальне або практичне) тлумачення міжнародних договорів.

Тлумачення міжнародних договорів та їхнє застосування тісно пов'язані між собою. Адже не здійснивши правильного тлумачення договору, неможливо його застосувати та виконати. Як засвідчив аналіз літератури, під правильним тлумаченням міжнародного договору науковці розуміють визначення того, з чим погодились сторони – держави чи міжнародні організації – в момент укладення договору між ними, а також з'ясування їхньої узгодженої волі, вираженої в постановах договору. Тлумачення договорів потрібно здійснювати насамперед відповідно до основних принципів міжнародного права; воно мусить бути добросовісним, чесним, мати здоровий глузд і не призводити до абсурду.

Головним об'єктом тлумачення є текст договору, включаючи всі його частини, втім числі й преамбулу та, у відповідних випадках, додатки, а також будь-яка угода, що стосується договору, якої було досягнуто між усіма учасниками у зв'язку з укладенням договору. До додаткових засобів тлумачення належать підготовчі матеріали й обставини укладення договору. Серед видів тлумачень розглянуто внутрішньодержавне, автентичне, міжнародне, неофіційне та тлумачення міжнародних договорів в односторонніх деклараціях і заявах, що додають до договору. Для тлумачення застосовують такі способи (або прийоми), як граматичне (або словесне), логічне, систематичне, історичне та звичайне (або узуальне) тлумачення. Якщо міжнародний договір укладено двома чи кількома мовами, то всі автентичні тексти усіма мовами повністю рівнозначні і мають однакову юридичну силу. Передбачено, що зміст усіх текстів єдиний, і вжиті терміни мають однакове значення в кожному автентичному тексті. Усі ці правила передбачені у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 року (ст. 31–33) та в поправках конференції 1986 р. Практичне застосування правил тлумачення, викладених у ст. 31–33 конвенцій 1969 та 1986 рр., не диференціюватиметься залежно від учасників, об'єкта та інших особливостей міжнародних договорів.

Теоретичний аналіз і вироблення на його основі практичних рекомендацій стосовно питань, пов'язаних з багатомовністю сучасного договору, здійснено у їхньому взаємозв'язку: розглянуто питання використання мов під час складання текстів, втілення угоди в однаково автентичних текстах договору різними мовами, особливості тлумачення багатомовних договорів.

Практика засвідчує, що типовим для сучасного міжнародного права є укладання двостороннього договору мовами сторін. Багатосторонні договори, передусім загального характеру, мають тексти кількома мовами. Своєрідним відображенням універсальності цих договорів є застосування для укладання їхніх текстів мов, прийнятих у практиці Генеральної Асамблеї ООН, які використовуює значна кількість населення земної кулі в країнах, що належать до різних соціально-економічних систем і мають різні системи права. Багатомовна форма міжнародного

договору створює певні переваги для сторін, які одержують тексти своїми національними мовами (а у випадку багатомовного договору з текстами кількома мовами – текст, який вони вважають найприйнятнішим для себе), що створює сприятливі умови для застосування і тлумачення договору. Під час тлумачення багатомовного договору з'являється можливість порівняння текстів для встановлення істинного змісту положень договору, незрозумілих місць, спірного значення термінів тощо, що має важливе значення. Під час опрацювання текстів договору різними мовами правова адекватність текстів забезпечується, зокрема, добром термінів, адекватних за змістом. Термін, що має навантаження нормативності, нерідко набуває ключового значення в текстах різними мовами. Для усунення можливих розбіжностей між цими текстами під час використання терміна потрібно враховувати правовий його контекст; здійснювати попереднє тлумачення терміна з урахуванням можливого надалі взаємного впливу понять міжнародного права і відповідних систем внутрішньодержавного права; розглядати кожну особливість передачі правового змісту різними мовами з погляду можливого суперечливого тлумачення її надалі. Під час розв'язання на практиці питань, які виникають у процесі складання текстів договору різними мовами, рекомендують використовувати прийоми визначення термінів, стійкої відповідності термінів у текстах різними мовами, а також застосовувати терміни внутрішнього права зі змінами, що забезпечують їхнє розуміння як таких, що передають міжнародно-правові поняття. Визначення міжнародно-правових термінів, хоча й подають для цілей конкретних міжнародних договорів, важливі для формування понятійно-термінологічного апарату загального міжнародного права.

Успішне розв'язання проблеми створення адекватних за змістом однаково автентичних текстів договору забезпечують і використанням відповідних процедурних форм роботи над текстами різними мовами. Головними вимогами до цієї процедури є паралельність та одночасність розроблення текстів різними мовами; опрацювання всіх текстів договору тим самим органом, якому доручено це завдання; проходження всіма текстами різними мовами однакових процедурних стадій складання та їхнє одночасне ухвалення. Під час тлумачення міжнародного договору у зв'язку з розбіжностями, що виявляються у його текстах різними мовами, потрібно враховувати, що ці розбіжності можуть бути зумовлені відмінностями систем права, які знайшли своє відображення у текстах договорів різними мовами; незбіганням термінів різними мовами і понять, які вони називають; особливостями засобів вираження різних мов, які під час зіставлення текстів розглядають як такі, що надають різного правового значення текстам договору. Наявність особливостей договору, зумовлених його багатомовністю, робить багатомовний договір специфічним об'єктом тлумачення. Специфіку багатомовного тлумачення відображено в принципах максимального використання текстів договорів різними мовами; однакової достовірності текстів, автентичність яких встановлена різними мовами;

визначення єдиного змісту, закріпленого в текстах різними мовами. По-суті, вихідною позицією у тлумаченні багатомовних договорів є презумпція однакового значення термінів і текстів різними мовами.

Одним із висновків розвідки є те, що обґрунтування окремих техніко-правових прийомів як універсальних засобів тлумачення є неприйнятним, оскільки прийом за своєю суттю не може задовільнити розмаїття можливих умов тлумачення і своєрідність кожного конкретного випадку. Доцільним є визначення загального семантико-правового підходу до тлумачення міжнародних договорів з текстами різними мовами. Головна риса семантико-правового підходу – це синтетичність. Текст піддають логіко-правовому аналізу, який супроводжується аналізом мовної форми тексту. Тлумачення не поділяють на правове й загальносмісловне, воно становить єдиний процес, поєднує різні елементи і має правовий характер.

Отже, дослідження проблеми багатомовних сучасних міжнародних договорів має велике теоретичне й практичне значення, яке полягає в ролі і значення міжнародних договорів. Удосконалення форм і методів розробки текстів договору та його тлумачення на основі науково обґрунтованих рекомендацій сприяє розвитку співпраці держав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арди М. А. Двусторонние пакты о военной помощи / М. А. Арди. – М., 1955.
2. Венская конвенция о праве международных договоров. Комментарий. – М., 1997. – 336 с.
3. Евинтов В. И. Многоязычные договоры в современном международном праве / В. И. Евинтов. – К., 1981. – 134 с.
4. Крылов С. Б. Международный Суд ООН / С. Б. Крылов. – М., 1958.
5. Перетерский И. С. Толкование международных договоров / И. С. Перетерский. – М., 1959.
6. Талалаев А. Н. Право международных договоров: Действие и применение договоров / А. Н. Талалаев. – М., 1985. – 294 с.
7. Тункин Г. И. Теория международного права / Г. И. Тункин. – М., 1970.
8. Тункин Г. И. XI сессия Комиссии международного права ООН / Г. И. Тункин, В. А. Романов // Советское государство и право. – 1959. – № 11.
9. Шуршалов В. М. Право международных договоров / В. М. Шуршалов. – М., 1972.
10. Die Auslegung mehrsprachiger Verträge / M. Hilf. – Berlin, Springer. – 1973. – XI. – 249 s.

Стаття надійшла до редколегії: 16.12.2014.

Прийнята до друку: 20 грудня 2014 р.

INTERPRETATION OF INTERNATIONAL TREATIES

Iryna Protsyk

*Lviv Ivan Franko National University,
1 Universitetska Str., 79000 Lviv, Ukraine, phone: 0322 2964355
e-mail: iprotsyk@yahoo.com*

The article is dedicated to the most important issues of interpretation of international treaties. The aim of investigation is to clarify the specificity of interpretation of international treaties in different languages. Approaches of various scholars to interpretation of international treaties differ a lot. Some authors do not accept specificity of interpretation of treaties in many languages and believe they should be interpreted according to general rules. Others admit peculiarities of interpretation of multi-language treaties, but at the same time they lack clearness in solving the problem of using one or another means of interpretation of treaties of this kind. Taking into account ambiguity of interpretation of international treaties, this article focuses on the following general theoretical problems of interpretation of international treaties: notion of interpretation of an international treaty, principles, types and ways of interpretation of international treaties. Specificity of multi-language interpretation is reflected in principles of maximum usage of multi-language treaties texts; similar credibility of texts, authenticity of which is proved in different languages; adjustment of common content which is fixed in texts in various languages. These regulations are provided in Vienna Convention on the right of international treaties (1969) and in amendments of the Conference (1986). Practical usage of interpretation rules does not differ according to participants, object and other peculiarities of international treaties. The conclusions state that the primary attitude in interpretation of multi-language treaties is presumption of the same meaning of the terms and the same meaning of common content of texts in different languages. Interpreting texts of international treaties written in different languages it is the most advisable to use general semantic-legal approach.

Key words: interpretation of international treaties, multi-language international treaties, types of interpretation, ways of interpretation, texts of treaties in different languages.

ТОЛКОВАНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ДОГОВОРОВ

Ірина Процик

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, 79000 Львов, Украина, тел.: 0322 2964355
e-mail: iprotsyk@yahoo.com*

Статья посвящена самым важным вопросам толкования международных договоров. Целью исследования является выяснение специфики толкования международных договоров, заключенных на многих языках. Наличие особенностей договора, обусловленных его

многоязычием, делает многоязычный договор специфическим объектом толкования. Для решения этой задачи сосредоточено внимание на **общетеоретических проблемах толкования** международных договоров: понятии толкования международного договора, принципах, видах и способах толкования международных договоров. Специфику многоязычного толкования отражено в принципах максимального использования текстов договоров на разных языках; одинаковой достоверности текстов, аутентичность которых установлена на разных языках; установление единого содержания, закрепленного в текстах на разных языках. В выводах констатировано, что исходной позицией в толковании многоязычных договоров является презумпция одинакового значения терминов и единого содержания текстов на разных языках. Для толкования текстов международных договоров на разных языках целесообразным является применение общего семантико-правового подхода.

Ключевые слова: толкование международных договоров, многоязычные международные договоры, виды толкований, способы толкования, тексты договоров на разных языках.